

Osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima

Dijete je tijekom odrastanja potrebno pripremiti za nošenje sa svakodnevnim životnim situacijama. Ciljanje preventivne aktivnosti jedan su od preduvjeta za nošenje s raznolikim traumatskim događajima u životu djeteta i njegove obitelji. Jedan od takvih projekata prikazali su nam djelatnici dječjeg vrtića 'Leptir'.

▶ **Ivanka Jukić Lušić, psihologinja**
Mišela Combaj, odgajateljica
Mirjana Matovina, odgajateljica
Dječji vrtić 'Leptir', Sesvete

Djetetovo pravo i potreba je osjećati se sigurno, voljeno i vrijedno ljubavi, poštovano i prihvaćeno, jako i zaštićeno, sposobno. Dijete predškolske dobi od odraslih treba zaštitu i brigu, ali i potporu i poticaj u osamostalivanju i polaganom preuzimanju odgovornosti za samoga sebe. Odrastanjem, dijete se i fizički i emocionalno udaljava od

svojih bližnjih. U tom procesu događaju se neke nezaobilazne stvari – pobune, sukobi, stresovi, prilagodbe... (Buljan-Flander, G. i Karlović, A., 2004.) Učinkovitost djetetovog suočavanja s teškoćama i svladavanja tih 'nezaobilaznih stvari' ovisi o kvalitetama koje su u samom djetetu (kao npr. inicijativa, sposobnosti, samopoštovanje, osjećaj vlastite vrijednosti,

Iskustveni dijalog

istražujemo i stvaramo

Ljuttju mogu oslobađati modelirajući ljuttju

samokontrola, dobre veze s vršnjacima i socijalna iskustva). Pravi način pripreme djeteta za nošenje s raznolikim i neminovnim životnim izazovima s kojima će se susretati u procesu odrastanja preventivno je djelovanje. Prevencija, kao pravi način kojim se može preduhitriti problem, morala bi sadržavati tri komponente:

- **osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima** razvijanjem onih njihovih sposobnosti i ponašanja koja su značajni prediktori funkcionalnih oblika ponašanja i učinkovitog prevladavanja životnih problema,
- **jačanje interpersonalnih zaštitnih čimbenika u obitelji** osvješćivanjem važnosti pravovremenog zadovoljavanja djetetovih potreba i pružanjem pozitivne i stalne skrbi kroz pozitivan i postojan odnos, važnosti poticanja razvoja i odgajanja djeteta,

- **osiguravanje vanjskih sustava potpore** koji osnažuju dijete i podržavaju i potiču razvoj sposobnosti.

Vrtić, kao vanjski sustav potpore, značajna je karika kako u poticanju i oblikovanju dječjeg uravnoteženog, normalnog i s razvojnom dobi usklađenog funkcioniranja, tako i u očuvanju psihičkog zdravlja i mogućeg preventivnog djelovanja. U mnogim vrtićima provode se brojni preventivni programi. Ovdje ćemo prikazati naš **'Program osnaživanja djece u zauzimanju za sebe i podrška nenasilju'** s razrađenom strategijom rada na više razina djelovanja.

Zauzimanje za sebe

Cilj programa je osnaživanje djece u pozitivnim vrijednostima, izgrađivanje odnosa s vršnjacima i odraslim osobama, promoviranje pozitivnih stavova i vrije-

dnosti i podučavanje djece strategijama samozaštite u potencijalno opasnim situacijama. Projekt objedinjuje četiri cjeline: odgojno-obrazovni rad s djecom, podrška roditeljstvu i jačanje roditeljske kompetencije, osnaživanje djelatnika vrtića u stručnim znanjima i vještinama, stvaranje i publiciranje serije letaka 'Osnaživanje djece u zauzimanju za sebe'. Odgojno-obrazovni rad s djecom imao je nekoliko komponenti:

- **Kreiranje socio-emocionalnog i prostornog konteksta** u kojem dijete može uživati svoja prava, učiti o njima i zastupati ih. Odgajatelji su imali posebno odgovornu ulogu budući o njihovoj komunikaciji, pristupu i postupcima u velikoj mjeri ovisi ozračje i kvaliteta življenja u odgojnoj skupini. Težili su biti modeli svakodnevnog zornog življenja ljudskih prava i pravедnosti, uvažavanja i poštivanja individualnosti i različitosti. U komunikaciji s djecom i drugim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa koristili smo jezik čiste komunikacije, primjenjivali tehnike aktivnog slušanja, ja-poruka i nenasilnog/konstruktivnog načina rješavanja sukoba. Promišljali smo čemu davati prioritet kad nas istovremeno treba više djece, gdje i kako razgovarati o osobnim 'povjerljivim' temama s djetetom, čarobnu riječ 'vjerujem ti...' potkrepljivali cjelokupnim ponašanjem. Isticali smo pozitivno u djetetovom ponašanju, osvješćivali njegove dobre strane i ono u čemu je osobito uspješno. Stvarali smo ozračje koje pruža osjećaj zadovoljstva, sigurnosti, pripadanja, poštovanja, razvojne poticajnosti...
- **Provođenje projekata i planski stvorenih/osmišljenih situacija** pogodnih za stjecanje pozitivnih socijalnih iskustva (putem razgovora, iskustvenih dijaloga, priča, slikovnica, demonstracija, kreativnih igara,

igara uloga, ekspresivnih aktivnosti...) na teme: *To sam ja; Moje tijelo; Moji osjećaji; Moja (dječja) prava; Je li ok reći NE – kada, kome i kako; Što je odraslima u kontaktu s djecom dopušteno, a što nije; Moja obitelj; Ja i drugi; Osobe od povjerenja; Prijateljstvo; Tajne; Kako se zauzimati za sebe; Kako rješavati sukobe/svađe; Super je biti različit...*

- Na poticaj odgajatelja i u skladu s osobnim izborom svakog djeteta dio tih aktivnosti ugrađen je u **individualne dječje 'knjige o meni'**. 'Knjige' su nastajale tijekom cijele pedagoške godine. Djeca su bili aktivni stvaratelji koji su dijelom osobno birali 'ugrađivane' sadržaje, a dijelom davali suglasnost na prijedloge odgajatelja. Neki od ugrađenih sadržaja proizvod su zajedničkih aktivnosti djeteta i roditelja. 'Knjige' su se sadržajno i vizualno razlikovale od skupine do skupine i od djeteta do djeteta. Sveukupno gledano, davale su uvid u osobnu kartu djeteta i njegova obilježja, pogled na djetetovo viđenje sebe i svojih moći, tu su bile njegove izjave, poruke, doživljaji, opisi, neka roditeljska viđenja svoje djece i njihovog međusobnog odnosa...
- Provedba **CAP programa namijenjenog djeci** (Child Assault Prevention, CAP – nositelj prava projekta za Hrvatsku je Udruga roditelja 'Korak po korak', Zagreb) kojega čine pripreme aktivnosti sa svrhom prorade ključnih pojmova bitnih za bolje razumijevanje prezentiranih igrokaza za djecu koje predstavlja CAP tim Vrčića. Igrokazi, u kojima su sudjelovala i djeca, informirali su ih o potencijalno opasnim situacijama, poučavali njihovim pravima i strategijama obrane svojih prava.
- **Svakodnevne životne situacije** – 'koristili' smo kao prilike za djetetovo ovladavanje stečenim znanjima

i vještinama, te njihovu primjenu u situacijama s vršnjacima. Kroz osobno djetetovo iskustvo i djelovanje učili smo ih povezivati da imaju pravo znači imati i odgovornost.

- **Uključivanje u humanitarne i društveno angažirane akcije** u organizaciji Caritasa.

Radi kontinuiteta i ujednačenosti odgojnog djelovanja, u sva ova naša nastojanja u vrtiću uključili smo i roditelje, kojima smo:

- prezentirali korisnu **stručnu literaturu** (iz područja djetetovih prava, prevencije nasilja i suvremenih odgojnih metoda), **priručne slikovnice, te brošure** s ovog područja (u izdanju Hrabrog telefona, Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, Ureda pravobranitelja za djecu, Udruge Djeca Prva...);
- prezentirali **CAP-radionice za roditelje**;
- usmeno i putem prigodnih plakata kontinuirano smo ih **informirali** o zbivanjima u odgojnim skupinama, o djetetovim ponašanjima, o razvoju djece...;
- povremeno, po potrebi, provodili smo **individualne konzultacijske savjetodavne razgovore**.

Zajedničko osnaživanje

Odgajatelji provoditelji projekta su kroz stručne radionice i seminare, proučavanjem stručne literature i iskustvenim radom već ovladali stručnim znanjima i vještinama iz područja razvojne psihologije, psihologije komunikacije, ljudskih prava, zaštite prava i odgoja za ljudska prava. U godini provedbe projekta timski stručni rad bio je usredotočen na upoznavanje s projektom i strategijama djelovanja, razmjenu praktičnih iskustava i saznanja, međusobnu pomoć i potporu u implementaciji novih spoznaja u vlastitu odgojno-obrazovnu praksu, kritičko promišljanje o vlastitom odgojnom djelo-

vanju i unošenje promjena. Ostvarivan je kroz četiri radionice svih članova tima, dva sastanka CAP-tima i više radnih dogovora i analiza u parovima ili malim grupama.

Leci su nastali tijekom realizacije projekta i rezultat su zajedničkih promišljanja i djelovanja djece, odgajatelja i stručnih suradnika. Imaju karakter edukativnog i pomoćnog stručnog materijala. Namijenjeni su roditeljima, djeci, odgajateljima i drugim stručnim osobama koji rade s djecom predškolske dobi. Teme letaka su: *Osnaživanje djece u zauzimanju za sebe, Biti emocionalno dostupan djetetu, Različitost-posebnost, Zastupam sebe, poštuju tebe, Prava djece, Imam pravo reći 'Ne' – sigurnu, jaku i slobodnu riječ, Dobra i loša tajna, Ugodni i neugodni dodiri, Tužakanje ili traženje pomoći*.

Evaluacijski pokazatelji Programa govorili su o velikom interesu djece za ponuđene teme, aktivnosti, igre, priče, slikovnice..., o njihovom aktivnom sudjelovanju i radosti tijekom provedbe programskih aktivnosti. Za određeni broj djece radionice su otvorile vrata u njihov unutarnji svijet i potaknule ih na progovaranje o osobnim problemima (npr. kako je loše kad te ne prihvaćaju i nemaš prijatelja, kad te netko tuče i gnjavi, kad se tata i mama rastaju i netko ode od kuće) pa i o zlostavljanjima u obitelji. Ovoj djeci pružena je odgovarajuća pomoć i poduzete su određene zaštitne intervencije. Uz to, u svakodnevnom životnim situacijama djeca su se češće zauzimala za sebe govoreći 'Ja imam pravo...!', 'Nemaš mi pravo...!', češće su isticala svoja prava i konkretnije i sigurnije izražavala svoje potrebe i opisivala vlastite osjećaje. Povećale su se međusobne interakcije i komunikacija, češće su spontanije i otvorenije međusobno dijelili osobne doživljaje i iskustava, razgovarali o potencijalno opasnim situacijama i strategijama obrane svojih prava. Roditelji troje djece izvijestili su o djetetovom zauzimanju za sebe u potencijalno opasnim situacijama

Djeca i razvod

(izvan vrtića) primjenom naučenih strategija samozaštite. Odgajatelji smatraju da im je Program donio veću stručnu kompetenciju, povećan senzibilitet za probleme zlostavljanja djece i uskraćivanja njihovih prava, o jačem osjećaju sigurnosti, hrabrosti i spremnosti u zauzimanju za dijete i u zastupanju njihovih prava. Povratne informacije koje dobivamo od roditelja, odgajatelja i stručnih suradnika korisnika letaka govore o tome da ovaj pomoćni stručni materijal opravdava svoju namjenu.

Dunn (1989.) i Wenar i Smith (1992., prema Wenar 2003.) drže da su najznačajnije odrednice mogućih pozitivnih ishoda između ranjivosti djeteta, pa i djeteta koje je pod stresom radi rastave roditelja, i učinkovitog sučeljavanja i svladavanja životnih izazova koji se pred njega postavljaju u kvalitetama koje su u samom djetetu. Te kvalitete mu omogućuju (i u odraslijoj dobi) da iskoristi brojne mogućnosti za osobni rast i razvoj koje mu život nudi u različitim, pa i 'teškim' trenucima. Slijedom toga, svako **osnaživanje djeteta u pozitivnim vrijednostima kroz bilo koji razvojno primjeren preventivni program može ga ojačati za uspješno nošenje s budućim životnim izazovima.**

Literatura:

1. Buljan-Flander, G. i Karlović, A. (2004.): *Odgajam li dobro svoje dijete?*, Marko M., Zagreb
2. Cooper, S. J. (2001.): *CAP program prevencije zlostavljanja djece – Nove strategije za slobodnu djecu*, Priručnik za voditelje CAP programa, Zagreb, Udruga roditelja 'Korak po korak'
3. Wenar, C. (2003.): *Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenačke dobi do adolescencije*, Jastrebarsko, Naklada Slap

Situacije razvoda i nastajanje jednoroditeljskih obitelji pojave su koje se odražavaju ne samo na djecu i njihove roditelje, već i na život odgajatelja i stručnih suradnika u vrtiću. Iz pera psihologinje Irene Brajković pročitajte kakve je promjene izazvane ovim pojavama uočila u svom vrtiću. Vrlo je koristan i prijedlog literature koju psihologinja preporučuje sustručnjacima.

► **Irena Brajković, psihologinja Dječji vrtići Pula**

Svake se godine u našim vrtićima sve učestalije pojavljuju situacije razvoda u obitelji i odrastanja djece u jednoroditeljskim obiteljima. Ovaj porast odražava se i na moju ulogu psihologinje u vrtiću, i to kroz veću potrebu savjetodavnog rada s roditeljima u procesu razvoda, individualnog rada s djecom te kroz veći angažman u dijelu rada s odgajateljima na koje ova situacija posredno također utječe. Pokazuje se potreba za organizacijom radionica/grupa podrške roditeljima koji su u procesu razvoda.

U trenucima razvoda roditelji su pred izazovom kako se suočiti s tom stresnom situacijom i odreagirati na način koji najmanje šteti djetetu, ali u praksi vidimo da zbog zaokupljenosti svojim međusobnim odnosima primjerena reakcija rijetko kojem roditelju uspijeva. Sam razvod negativno utječe na roditelje i dijete, no dugoročno gledano, na dijete štetnije djeluje odnos netrpeljivosti između roditelja tijekom braka. U predškolskoj dobi djeca su vrlo usmjerena na sebe – misle da su oni uzročnici svega što se oko njih događa. Tako često zaključe da su oni krivci za nastalu situaciju u obitelji, svađe i odlazak jednog od roditelja. Događa se da roditelji u obitelji ponekad ne prepoznaju simptome stresa koje djeca doživljavaju tijekom razvoda pa na njih ne uspijevaju odgovoriti i zadovoljiti djetetove temeljne potrebe (sigurnost, ljubav i pripadanje). Često se simptomi stresa kod djeteta manifestiraju u drugim sredinama gdje dijete boravi (vrtić, škola...). Na taj način dijete odašilje poziv u pomoć.

S djecom u vrtiću

Na primjeru koji slijedi, pokazat ću kako to izgleda u jednoj skupini. Dolazim u jednu